

חוק שירות המילואים: על יחסי מדינה, צבא וחברה בישראל

יונת ריין-ספיר

תקציר עבודת גמר לתואר מוסמכת במדיניות ציבורית

במשך שנים ארוכות היה שירות המילואים בישראל בליבת הקונצנווס הציבורי, כחלק ממעמד הגמוני של צה"ל בחברה. עם זאת, מאמצע שנות ה-80' חלו שינויים רבים במאפייני השירות במילואים והחלה דעיכה במעמדו החברתי של המערך. בעיות שונות סביב השירות במילואים הצטברו בתקופה זו, עד שבאמצע שנות ה-90' הן מוסגרו כ"משבר המילואים" אשר השיח אודותיו רווח בציבוריות הישראלית. בשנת 2008, לאחר שהתקבלו מספר חוקים נקודתיים ותיקוני חקיקה שעסקו בסוגיות הנוגעות לשירות במילואים, נחקק חוק שירות המילואים, התשס"ח-2008. חוק זה הסדיר לראשונה בחקיקה ראשית ונפרדת את מירב הנושאים הקשורים במערך המילואים.

מחקר זה בוחן לראשונה את המדיניות כלפי מערך המילואים כפי שהיא עוצבה בחוק המילואים ב-2008. במחקר ביקשתי לבחון מדוע נחקק חוק המילואים בתקופה זו, אילו פערים נועד החוק להשלים וכן מדוע נבחר לארגן את ענייני המערך באמצעות אמצעי המדיניות החקיקתי. לשם כך ערכתי כ-15 ראיונות עומק עם גורמים שונים שהיו מעורים בתהליך החקיקה ועם משרתי מילואים בעבר ובהווה. כמו כן ניתחתי את החוקים העוסקים במערך המילואים ואת הפרוטוקולים מימי ההצבעה במליאת הכנסת על חוק המילואים. נמצא, כי על רקע משבר המילואים שהופיע בשנות ה-90' ומתוך מורכבויות מבניות שמודל המילואים מייצר למשרתים בו, נועד חוק המילואים להסדיר את מערכת היחסים שבין צה"ל לחיילי המילואים תוך מתן תפקיד מרכזי למערכות המדינה כגורם שלישי-מפקח על מערכת היחסים. הבחירה בחקיקה מופיעה כחלק ממגמה הולכת וגוברת של שימוש בחקיקה בישראל להסדרת תחומים שונים. כמו כן, מעורבות ישירה של המדינה בנעשה במערך המילואים ממשיכה תהליך של הפקעת המעמד האוטונומי של צה"ל בחברה. בתוך כך, החידוש המרכזי העולה מהמחקר הוא שיישוב נקודות קונפליקט ביחסים שבין צה"ל והחברה, ומערך המילואים וחייליו, חוצה את גבולות המערכת הצבאית ומוכרע בזירה האזרחית-מדינתית.